

DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE YENİDEN YAPILANAN GIDA OTORİTESİ

Günümüzde tüketiciler, pazara sunulan gıdaların besin değerleri ve taşıdığı riskler konusuna ciddi düzeyde ilgi duymakta ve hükümetlerinden gıda güvenliğini sağlamak ve tüketiciyi korumak için sorumluluklarını kabul ederek yerine getirmelerini istemektedirler. Ülkeler arası ticaretin artması ve üretilen gıdanın tazeliğini kaybetmeden hızlı bir şekilde dünyanın her yerine taşınabilmesiyle birlikte gıda ticaretinde ortaya çıkan yeni global ortam; ithalatçı ve ihracatçı ülkeleri kendi gıda kontrol sistemlerini güçlendirmek, risk esaslı gıda kontrol stratejilerini yürürlüğe koymak ve uygulamak için önemli sorumlulukları yerleştirmiştir. Uluslar arası platformda da Dünya Ticaret Anlaşmaları, ülkelerin gıda standartları ve yasal düzenlemelerin geliştirilerek gıda kontrol alt yapılarını güçlendirilmelerinde rol oynamıştır. Gıda güvenliğini sağlamada ciddi ilerlemeler kaydetmiş olan gelişmiş ülkeler bile kendi sistemlerindeki eksikliklerden kaynaklanan gıda kaynaklı tehlikeler nedeniyle sistemlerini yeniden yapılandırmışlardır. Gelişmekte olan ülkelerde dünya ticaretinde sahip oldukları yeri korumak ve daha ileri bir noktaya ulaşabilmek için, yüksek düzeyde siyasi güce ihtiyaç duymalarına rağmen gıda sistemlerini daha ileriye götürmek için çaba göstermektedir. Dünya üzerindeki bu gelişmeler nedeniyle Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu ve Dünya Sağlık Organizasyonu da özellikle gelişmekte olan ülkeler için, gıda zincirindeki tüm sektörlerle hitap edecek düzeyde olan ve bilimsel prensipleri ve kurallara dayalı olan ulusal gıda kontrol sistemlerinin oluşturulması yönünde çalışmaların yürütülmesine destek vermektedir.

Bugün itibarıyla gelişmiş ülkelerin bazıları da dahil olmak üzere çoğu ülkede gıda kontrolü halen farklı ajanslar veya Bakanlıklar arasında paylaşılmış durumdadır. Yetki dağınıklığı ve koordinasyon eksikliği nedeniyle bu ülkelerde yürürlükte olan gıda kontrolü; birden fazla yasaya dayanmakta ve aynı konuda birbirinden farklı yargı yetkisi, gözetim, izleme ve uygulamadaki zayıflık nedeniyle sekteye uğramaktadır. Bu ülkelerde Gıda kontrolünde görev alan ajansların rolü ve sorumlulukları tamamen farklı olabilmektedir. Yürürlükteki mevzuatlarda ve uygulamalarda tekrarlar ve iç içe geçmeler, gözetimde bölünme ve koordinasyondan yoksunluk bu devletlerde sıradan, yaygın bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Farklı ajanslar arasında ekspertiz ve kaynak kullanımındaki büyük farklılıklar olması nedeniyle halk sağlığını korumak için sorumlulukları yerine getirmede, bir endüstri veya sektörü geliştirmek veya ticareti kolaylaştırmak için yapılacak planlama ve uygulamalarda ve bunlarla ilgili sorumlulukların yerine getirilmesine birimler arasında anlaşmazlıklar ve zıtlıklar olabilmektedir. Dolayısıyla çoklu sistemlerle gıda kontrolünü sağlamaya çalışan bu ülkeler; gıda kontrolünde tek bir otoritenin kurulmasına ve bu otoritenin güçlendirilerek halk sağlığını korumak, hile ile aldatmayı önlemek, gıda taklit ve taşışını ortadan kaldırmak ve ticareti kolaylaştırmak için gıda kontrol sistemlerini güçlendirecek stratejileri belirleyebilecek bir yapıya kavuşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Dünya üzerinde gıda kaynaklı hastalıkların ortaya çıkma ve tekrarlanma oranlarındaki artışla birlikte gıda ticareti, gıda güvenliği ve kalite gereksinimlerinin karşılanma durumu ile ilgili olarak ülkeler arasındaki uyumsuzlukların artış göstermesi, gelişmiş ülkelerin gıda güvenliğiyle ilgili uygulamalarının uluslararası platformda tartışılmasına yol açmıştır.

Gıda güvenliği uygulamalarıyla dünyaya örnek olduğu düşünülen bu ülkeler yaşadıkları gıda kaynaklı krizler nedeniyle kendi sistemlerini sorgulamak zorunda kalmış ve yaptıkları değerlendirmeler sonucunda mevcut gıda kontrol sistemlerinin revizyona ihtiyaç duyduğu sonucuna varmışlardır. Bunu takiben, uluslararası kuruluşlarla birlikte kendi gıda kontrol otoritelerinin aşağıdaki konularda yapmış oldukları uygulamaların doğruluğu sorgulanmıştır:

- *Artan gıda kaynaklı hastalıkların önleme becerisi ve gıda kaynaklı olan yeni tehlikelerin ortaya çıkmasının önlenmesi,*
- *Gıda üretimi, işlenmesi ve pazarlamasındaki hızlı gelişen teknolojileri takip edebilme becerileri,*
- *Tüketiciyi koruma merkezli, bilimsel esaslı gıda kontrol sistemlerinin geliştirilmesi*
- *Uluslararası gıda ticareti, gıda güvenliği ve kalite standartlarının uyumlaştırılması*
- *Değişen yaşam tarzı ve hızlı kentleşme,*
- *Tüketicinin gıda güvenliği ve kalitesi konularındaki bilgi düzeylerinin artmasına bağlı olarak devlet uygulamaları hakkında daha fazla bilgi talebine cevap verebilme yetenekleri*

Yapılan sorgulamalar sonucunda ortak bir karara varan, yani en iyi sistemin merkezden yürütülme olduğu sonucuna varan gelişmiş ülkelerin çoğu iki yada daha fazla ajansın sorumluluğunda olan gıda güvenlik sistemlerinde revizyona giderek yetkileri tek bir ajansa vermiş ve daha etkin bir gıda kontrol sistemi oluşturma yolunda gerekli adımları atmışlardır. Bu kapsamda, **Kanada**, 1997 yılında çiftlikten softaya yaklaşımını ayrıntılı bir şekilde adapte ederek sorumlulukları ayrıntılarıyla ortaya koymak, denetimlerin etkinliğini arttırmak ve gıda güvenliğiyle ilgili uygulamalardaki yetki karmaşasını ve tekrarları önleyerek harcamaları indirmek için yeniden yapılanmaya gitmiştir. Kanada Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Tarımsal Gıda Bakanlığı ile Denizcilik ve Balıkçılık Bakanlığı arasında paylaşılmış olan gıda güvenliği denetimi, gıda politikalarının oluşturulması ve risk değerlendirme görevlerini tek bir otoritede toplama kararı almıştır. Yaptığı düzenleme sonucunda; ithal ve ulusal ürünlerin kontrolü, ihracat belgesinin düzenlenmesi, laboratuvar ve teşhis hizmetleri, kriz yönetimi ve ürünün piyasadan geri çağırılmasını kapsayan gıda denetimiyle ilgili görevlerin tamamını Kanada

Gıda Denetim Ajansına vermiş ve bu kurumu Tarım ve Tarımsal Gıda Bakanlığına bağlamıştır. Gıda kalite güvencesinin sağlanmasıyla ilgili denetimler ile hayvan sağlığı ve bitki sağlığıyla ilgili görevleri de bu ajansın sorumluluğuna bırakmıştır. Halk sağlığı politikalarının belirlenmesi ve araştırma, risk değerlendirme ve gıdalarda kullanılan maddelerin izin verilen miktarlarının belirlenmesi ve besin kalitesiyle ilgili standartların oluşturulması görevlerini ise Sağlık Bakanlığında bırakmıştır. **Danimarka**'da 1997 yılında çok sayıda Belediye ile Balıkçılık Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı arasında paylaşılmış olan denetim yetkisini; Sağlık Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve Balıkçılık Bakanlığı arasında paylaşılmış olan standartların oluşturulması yetkisini; gıda güvenliği ile ilgili tüketici gereksinimlerine cevap vermek ve kontrol sitemini etkinleştirerek yüksek riskli alanlarda üretilen ürünlerin transferini kontrol altına almak gibi ihtiyaçlar nedeniyle Gıda, Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı olarak yeni bir Bakanlık oluşturmuş ve adı geçen tüm yetkileri bu Bakanlık altında kurulan Veteriner ve Gıda İdaresi'ne devretmiştir. 1999-2000 yıllarında denetimin güçlendirilmesi ile ilgili revizyonlarını sürdüren Danimarka, Ağustos 2004'de yeni bir değişiklik yaparak Aile ve Tüketici İşleri Bakanlığını kurmuş ve Veteriner ve Gıda İdaresini bu Bakanlığa bağlamıştır. Veteriner ve Gıda İdaresi gıda güvenliğiyle ilgili tüm sorumlulukları üstlenmiştir. Sadece hayvan yemi denetimleri ile gemilerdeki balıkların denetimi Gıda, Tarım ve Balıkçılık Bakanlığında bırakılmıştır. Belediyelerde çalışan denetçiler Veteriner ve Gıda İdaresine atanmıştır.

Ülkede üretilen etin %90'nını, işlenmiş gıda ürünlerinin %74'ini ihraç eden bir ülke konumunda iken 1990'lı yıllarda ülkesindeki sığırlarda deli dana hastalığının (BSE) ortaya çıkması ve bu hastalığın dünyadaki yankıları nedeniyle ekonomik açıdan ciddi düzeyde krize giren **İrlanda**; gıda güvenliğiyle ilgili sistemini 1996 yılından itibaren gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Bu tarihe kadar gıda güvenliği konusunda merkezi bir otoriteye sahip olmayan ve yetkili birimler arasında hiçbir koordinasyon bulunmayan İrlanda'da Parlamento; gıda güvenliği görevlerini yürüten 6 ayrı Bakanlığında içinde bulunduğu 50'den fazla birimin (Tarım ve Gıda Bakanlığı, Denizcilik Bakanlığı, Çocuk ve Sağlık Bakanlığı, Kamu İşleri Bakanlığı, İşletme, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, 8 Bölge Sağlık Yönetim Kurulu, 33 yerel otorite) çalışmalarını sorgulamak durumunda kalmıştır. 1998'de çıkarılan yasa ile İrlanda Gıda Güvenliği Otoritesini resmen kurmuş, Haziran 1999'da gıda güvenliği ile ilgili tüm sorumlulukları bu otoriteye devretmiştir. Aynı yıl itibarıyla gıda yasalarının uygulaması için konuda çalışan memurların bu ajansa nakli sağlanmış, ayrıca daha önce bu görevleri yerine getiren birimlerin denetimi ve gerektiğinde uygulamalarına müdahale etme yetkisini verilmiştir.

Bağımsız bir gıda ajansı olan İrlanda Gıda Güvenlik Otoritesi; mevcut gıda güvenliği birimlerinin çalışmalarını yönetmek ve koordine etmekten sorumludur. Bakanlıklar, Sağlık Yönetim kurulları ve yerel otoriteler denetim görevlerini halen yürütmektedir. Ancak bu görevlerini İrlanda Gıda Güvenlik Otoritesi ile yapmış oldukları sözleşmelere göre sürdürmektedirler. İrlanda Hükümeti; Tarım ve Gıda Bakanlığının görevleri arasında olan tarım ve gıda desteklerinden gıda güvenliği çalışmalarını ayırmak için bu otoriteyi Çocuk ve Sağlık Bakanlığına bağlamıştır. Aynı zamanda gıda endüstrisine, gıda güvenliğini yerine getirme yükümlülüğü getirmiştir. İrlanda yasalarına göre Gıda Güvenlik Otoritesinin gıda yasalarını uygulanması için görevi gıda veya hayvanın çiftlikten ayrılmasıyla başlamaktadır. Balıkçılık ve su ürünleri sektöründe ise gıda yasasının sorumluluğu birincil üretim seviyesinden itibaren başlamaktadır. Yem güvenliği ve hayvan refahı konuları ise yetkisi dışındadır.

İngiltere'de 1999 yılında BSE'nin insanda görülen formu olan Creutzfeldt-Jakob hastalığından 35 kişinin ölmesiyle birlikte devletin BSE'yi kötü yönettiği anlaşılmıştır. İngiltere'de o dönemde gıda güvenliği sorumlulukları Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığı, Sağlık Teşkilatı ve yerel otoriteler arasında paylaşılmıştır. Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığında bağlı Et Hijyeni Servisi kesimhane hijyenin kontrolünü de kapsayan et denetimlerinden sorumlu tutulmuştur. Diğer gıda denetimleri ise yerel otoriteler tarafından yapılmış ve bu birimlerin çalışmaları merkez tarafından hiçbir şekilde izlenmemiştir. Kriz döneminde gıda güvenliğiyle ilgili çalışmalar yanında tarım ve gıda endüstrisinin desteklemesi çalışmalarını da yürütmekte olan Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığı en çok eleştirilen Bakanlık olmuştur. Özellikle, tüketiciler tarafından bu otoritenin gıda güvenliği ile ilgili kararları almada endüstrinin çıkarını tüketiciye tercih ettiği şeklinde anlaşılmaması, buna bağlı olarak gıda güvenliği ile ilgili endişelerin yükselmesi sonucunda sisteme olan güvenin yok olmasıyla birlikte İngiliz Parlamentosu; Gıda Standartları Kanununu çıkarmış ve bağımsız, hiç bir Bakanlığa bağlı olmayan bir devlet teşkilatı olarak Gıda Standartları Ajansını 1 Nisan 2000 tarihi itibarıyla faaliyete geçmek üzere kurulması kararını vermiştir. Yeniden yapılanma sonrasında, Et Hijyeni Servisi Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığında alınan çekirdek kadroyla göreve başlayan Gıda Standartları Ajansının altına taşınmıştır. Gıda Standartları Ajansına bilimsel risk değerlendirmesi, risk yönetimi, standartların oluşturulması ve eğitim görevleri verilmiştir. Ayrıca onun alt ünitesi olan Et Hijyeni Servisi ülke çapında et denetimlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. Diğer gıdalarda ise denetim politikalarını oluşturma ve yerel otoriteler tarafından yürütülen hizmetlerin denetlenmesi görevi verilmiş ve gerektiğinde onların yürüttükleri uygulamalara müdahale etme gücü ile donatılmıştır. Haziran 2001'de kurulan Çevre,

Gıda ve Köyişleri Teşkilatına da çiftlikte hayvan refahı ve hayvan yemlerinin güvenliği ile tarım ve gıda endüstrisinin desteklenmesi görevleri verilmiştir.

Almanya'da İngiltere ve İrlanda'da olduğu gibi, ülkesinde 2000 yılında deli dana hastalığının ortaya çıkmasıyla birlikte ticari partnerleri ve ülkesindeki tüketicilerin Alman Federal Devletlerinin gıda güvenlik sistemine duyduğu güvenin yok olmasıyla birlikte bu güven bunalımını ortadan kaldırmak, daha önceden var olan gıda güvenliği problemlerine cevap verebilmek ve aynı zamanda yeni benimsenen Avrupa Birliği Yasalarına uyum sağlayabilmek için 2002 yılında kendi sisteminde revizyona gitmiştir.

Almanya Federal Cumhuriyeti "Länder" olarak bilinen 16 federal devletten oluşmaktadır ve federal devletler gıda güvenliği yasalarının uygulamasını da kapsayan sorumluluklara sahiptir. Yeniden yapılanma öncesinde bu ülkede denetim hizmetleri Belediyeler tarafından; araştırma, risk değerlendirme ve risk iletişimi görevleri Sağlık Federal Bakanlığı ve Gıda, Tarım ve Orman Federal Bakanlığı tarafından yürütülürken, federal yasaların uygulaması ve denetimin gözetimi görevleri ise 16 federal devlet arasında paylaşılmıştı. Yeniden yapılanma sonrasında Almanya Tüketicici Koruma, Gıda ve Tarım Federal Bakanlığını ve bu Bakanlığa bağlı iki yeni ajans oluşturarak risk değerlendirme ile risk yönetimini birbirinden ayırmıştır. Bu kapsamda Tüketicici Koruma ve Gıda Güvenliği Federal Ofisini ve Risk Değerlendirme Federal Enstitüsünü kurmuş, birinci sırada yer alan ofise Alman Federal Devletleri tarafından yürütülmekte olan gıda güvenliği çalışmalarını koordine etme ve gıda güvenliği yasalarının uygulamasına rehberlik etmek üzere genel kuralları belirleme yetkisi vermiştir. Bu birim Avrupa Birliği ile ilişkilerde (FVO denetimleri, Hızlı Alarm Sisteminin Uygulanması, vb.) kontak noktası olarak ilan ederek federal seviyede gıda güvenliği sorveylerini koordine etmekle görevlendirmiştir. Risk Değerlendirme Federal Enstitüsünü ise tarafsız bilimsel tavsiyeleri oluşturmak ve hayvan hastalıkları dışında gıda güvenliği ile ilgili tüm alanlarda federal devletlerin politikalarına ve kanun yapma aktivitelerine destek vermekle yetkilendirmiştir. Bu Enstitüye ayrıca federal düzeyde risk değerlendirmesi yapmak ve sonuçlarını halka duyurmak yetkisini vermiştir.

Hayvan yemlerinde dioksin kontaminasyonu, BSE ve diğer hayvan hastalıklarından ortaya çıkan gıda güvenliğinin sağlanamadığı yönündeki tüketici endişeleri nedeniyle **Hollanda** Hükümeti çoklu gıda güvenliği otoritelerinin koordinasyonunu geliştirmek ve yetkilerdeki üst üste binmeyi (bir tesisin denetimde birden fazla otoritenin denetim yetkisinin olması durumu) ortadan kaldırmak ve yeni yaklaşım AB direktiflerine uyum sağlamak için gıda güvenlik sistemlerini yeniden yapılandırmaya karar

vermiştir. 2002'deki yeniden yapılanmadan önce ülkede gıda güvenliği ile ilgili çalışmaları gerçekleştiren Sağlık Koruma ve Veteriner Halk Sağlığı Müfettişliği (KvW) ile Çiftlik Hayvanları ve Et Ulusal Denetim Servisi (RVV) iki ayrı Bakanlık altında görevlerini yürütürken (birincisi Halk Sağlığı, Refahı ve Spor Bakanlığına, ikincisi Tarım, Doğa ve Gıda Kalitesi Bakanlığına bağlıydı) 2001 yılında oluşturulan Hollanda Gıda Otoritesine KvW ile RVV'nin izlenmesi ve gözetimi görevleri verilmiştir. Ancak Hollanda Parlamentosu ve tüketici birlikleri gıda güvenliği denetimi ile ilgili Hollanda Gıda Otoritesinin sağladığı güvenceyi yetersiz bulmuş ve bu nedenle Temmuz 2002'de Hollanda Gıda Otoritesi, Gıda ve Tüketim Ürünleri Güvenliği Otoritesi adı altında yeni bir gıda güvenlik ajansına dönüştürülerek KvW ve RVV bu otoritenin altına yerleştirilmiş, bu kurum Halk Sağlığı, Refahı ve Spor Bakanlığına bağlanmıştır. 2003'de Tarım, Doğa ve Gıda Kalitesi Bakanlığının altına taşınmıştır. Gıda, hayvan sağlığı ve hayvan refahı denetimleri bu otoriteye bırakılmıştır. Bunun yanı sıra, tüketim ürünleri ve gıda güvenliğiyle ilgili muhtemel tehlikeleri belirlemek, araştırma ve analiz etmek, risk değerlendirmesi yapmak, gıda dışı maddeler de dahil olmak üzere tüketim ürünleri, gıda ve ette yasalara uyumu sağlamak için uygulama, risk indirgeme ve risk iletişimini yürütmek görevleri verilmiştir. Ancak bu birimler halen ayrı çalışmalar yapmaktadır. Hollanda tüm gıda ürünlerinin denetiminin aynı ofiste gerçekleştirilmesini istemektedir. Bu nedenle, 2006 yılına kadar çalışmaların tek bir ofise toplanabilmesi için çalışmaların sürdürüleceği belirtilmektedir.

Gıda güvenliği otoritesini yeniden yapılandıran bir diğer ülke olan **Yeni Zelanda**'da 2002 yılında gerçekleştirilen yeniden yapılanma öncesinde Tarım ve Orman Bakanlığı; tarımsal üretim, süt ve et işletmeleri, gıda ihracatı, veteriner ilaçları ve tarımsal maddelerin ruhsatlanmasından sorumlu olmuştur. Sağlık Bakanlığı ise ithal gıdalar da dahil olmak üzere piyasada satılan gıdaların güvenliğini sağlamak ve sağlık konularının belirlenmesinden sorumlu tutulmuştur. Gıda güvenliğinin bu iki Bakanlık arasında paylaşılması ve iki Bakanlığın gıda programlarındaki uyumsuzluk nedeniyle Yeni Zelanda Hükümeti; gıda güvenliği ile ilgili sorumlulukları birleştirme kararı almış ve Temmuz 2002'de yeni özerk bir yapı olan Yeni Zelanda Gıda Güvenliği Otoritesini kurarak bu otoriteyi Tarım ve Orman Bakanlığına bağlamış ve bu iki Bakanlığın sorumluluklarını bu otoriteye devretmiştir. Böylece çiftlikten sofraya yaklaşımına sahip yeni bir otoriteyi oluşturmuş olan ve bu otoriteyi gıda güvenliği, ithal ve ihraç gıdalar, gıdayla bağlantılı tüm ürünlerle ilgili çalışmaları yürütmekle görevlendirmiştir. Bunun yanı sıra, piyasada satılan gıdaları da kapsayan yasaların yönetimi ve uygulamasından, hayvansal ürünlerin birincil üretiminden ve onların ihracatı ile ilgili resmi güvenceden, bitkisel

ürün ihracatı, gıda ithalatı, pestisit, gübre gibi tarımsal maddelerle ilgili yasal düzenlemelerden ve veteriner ilaçlarından sorumlu birim olarak ilan etmiştir. Böylece, birincil üretimden ürün işlemeye ve perakendeciye kadar olan tüm zincirde, ithalat ve ihracatta izleme ve denetim yetkisi olan ayrıca tüketiciyi bilinçlendirmede sorumlu olan tek bir birim oluşturmuştur.

Türkiye'de 2004 yılında çıkarılan 5179 sayılı Gıda Kanunu ile daha önce Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında paylaşılan gıda ile ilgili tüm görevler Tarım ve Köyişleri Bakanlığına devredilmiştir. Bu devir sırasında sadece belli sayıda personelin Tarım ve Köyişleri Bakanlığına nakli sağlanmış, aynı zamanda gıda denetimlerini gerçekleştirmek üzere yeni personel alımı yapılmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığından devredilen yeni görevleri kendi uhdesinde olan görevleri yürüten kurumlara yani Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonunda Tarım İl Müdürlüklerinin sorumluluğuna bırakmıştır. Bu Bakanlık aynı zamanda, ülkemizde uygulamaya konulması planlanan yeniden yapılanma çalışmaları çerçevesinde Tarım Bakanlığının Yapılanması taslağını hazırlamıştır. Buna göre; gıda güvenliğinin sağlanması ve gıda standartlarının oluşturulması, ithalat ve ihracat kontrollerinin yürütülmesi, hayvan sağlığı ve hayvan refahı, su ürünlerinin kontrolü, veteriner ilaçları ve pestisitlerin ruhsatlanması da dahil olmak üzere oldukça kapsamlı bir çalışma alınması için Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün görevlerini Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Hayvancılık Genel Müdürlüğü, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ve Gıda Hizmetleri Genel Müdürlüğü arasında paylaşılmasına karar alınmıştır. Bunun yanı sıra, bu genel müdürlüklerin taşra teşkilatının olmayacağını ve taşrada görev yapan birimlerin yapıdan ayrılacağını açıklamıştır. Ancak açıklanan bu taslak henüz Meclise sunulmadığından Bakanlık yapılanması hakkında şu an için kesin bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Diğer taraftan, Aralık 2005'de kabul edilen 5272 sayılı Belediye Kanunu ile gayri sıhhi müesseselerin ruhsatlandırma ve denetim yetkisi belediyelere devredilerek İçişleri Bakanlığı belediyeleri denetleyecek otorite olarak belirlenmiş ve 2004 yılında çıkarılmış olan Gıda Kanunu ile çelişen maddeler olması durumunda Belediye Kanununun geçerli olacağı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, gıda denetimlerini gerçekleştirecek olan belediyeler üzerinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığının doğrudan denetim ve gözetim yetkisi yasa ile ortadan kaldırılmıştır.

Bilindiği üzere; tüketicilerin sağlığını korumak ve güvenliğini sağlamak ancak etkin ve etkili bir gıda kontrol sisteminin oluşturulmasıyla mümkündür. Bu sistemin kurulması, aynı zamanda, uluslararası ticarete güvenilir ve kaliteli gıdaların girişinin sağlanarak bu ürünlerin pazar şansının artırılması

ve ithal gıdaların ulusal gereksinimlere uymasını sağlamak için gereklidir.

Dünya üzerinde son yıllarda yaşanmak zorunda kalınan kötü tecrübeler; mevcut gıda güvenliği sistemlerinin güvenilir olmadığını, yönetimin mutlaka merkezi otorite tarafından yürütülmesi gerektiğini, gıda denetiminin tek başına yerel otoriteler tarafından gerçekleştirilemeyeceğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, yukarıda anılan ve dünya üzerinde gelişmiş kabul edilen 7 ülke gıda sistemini yeniden yapılandırmak durumunda kalmıştır. Bu kapsamda ülkelerin çoğu mevcut Sağlık Bakanlığı veya Tarım Bakanlığı içerisinde yeni bir ajans yerleştirirken, bazıları hiçbir Bakanlığa bağlı olmayan bir devlet ajansı oluşturmuştur. Ancak, her bir ülke bu yapılanma sırasında farklı bir yol izlemiştir. Danimarka daha önce çok sayıda devlet ajansı tarafından paylaşılmakta olan gıda güvenliği fonksiyonlarını ve çalışmalarını yürütmek üzere yeni bir federal ajans kurarak merkezleştirirken, Almanya yeni kurduğu ajansa Alman Federal Devletlerinin çalışmalarında yol gösterici ve koordinatör birim olma görevi vermiştir. Yeni Zelanda ise politik baskılardan kurtulmak için yarı özerk bir gıda güvenliği ajansı kurmuştur. İngiltere, İrlanda ve Almanya deli dana hastalığının patlak vermesiyle ortaya çıkan tüketici güvenindeki kayba öncelikle cevap vermek için yeniden yapılanmaya gitmiştir. Kanada ise masrafları düşürmek ve programların etkinliğini en yüksek düzeye ulaştırmak için yeniden yapılanmayı tercih etmiştir.

Programların etkinliğini artırarak tüketicilerinin gıda güvenliğiyle ilgili endişelerini ortadan kaldırmak ve maliyeti düşürme ihtiyaçları bu ülkelerin yeniden yapılanmaya gitmelerinin temel nedenleridir. Yeniden yapılanmayı motive eden diğer önemli faktör ise AB ülkeleri için son zamanlarda benimsenen AB yasalarına tamamen uyma ihtiyacıdır.

Yukarıda örnekleri verilen ülkeler; gıda kontrol sistemlerini düzeltirken bilimsel esaslı gıda kontrol stratejilerini geliştirmeyi, maksimum düzeye riski indirmeyi, çiftlikten sofraya olan zincirde bölünme olmaksızın çalışmaları yürütmeyi

hedeflemişlerdir. Riski adreslemeyi sağlamak ve tehlike ile ilgili ürünün geri çekilmesini tesis eden acil durum prosedürlerini saptamak için bir dizi kurallar belirlemiş, bu kuralın eksiksiz yerine getirmesi için gıda güvenliğinin ancak merkezi yönetimle sağlanabileceği sonucuna ulaşmıştır. Kendi içlerinde birden fazla yerel otorite ve hükümet olmasına rağmen bu devletler; gıda güvenlik sistemlerini tamamen veya oldukça büyük ölçüde değiştirme kararı alarak ciddi bedeller ödemek suretiyle bu kararlarını gerçekleştirmiştir. Maliyet hesabı da yapan bu ülkeler; yeni sistemin maliyetinin eski sistemden çok daha ucuz olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye ise bu ülkelerin ulaşmaya çalıştıkları sisteme sahip olmasına rağmen, mevcut sistemini güçlendirerek daha iyiye götürülmek yerine, bu ülkelerin geçmişte uyguladıkları ve yüksek bedeller ödeyerek vazgeçmek zorunda kaldıkları sisteme geçebilmek için taslak çalışmalarını tamamlamıştır. Ancak, hizmetlerin yerel otoriteler tarafından yürütüleceği kararını açıklarken, ciddi düzeyde uzmanlık gerektiren ve yukarıda anılan konularda bu birimleri hangi merkezi otoritenin ne şekilde denetleyeceği ve bu otoritenin yetkilerinin ne olacağını açıklamamıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Çelik, N., 2005, Tarım Müzakerelerine Yönelik Hazırlıklar-Tarım Bakanlığı Yapılanması, Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türk Tarımının Gelişimi Semineri, 29 Nisan 2005, Dedeman-Ankara.
2. GAO, 2005, Food Safety, Experiences of seven countries in consolidating their food safety systems, Report to Congressional Requesters, United States Government Accountability Office, GAO-05-212, www.gao.gov
3. FAO/WHO, 200-, Assuring Food Safety And Quality, Guidelines for Strengthening National Food Control Systems, Joint FAO/WHO Publication, www.who.int/foodsafety/publications/fs_management/guidelines_foodcontrol/en/ ■